THE DAILY HEBREW JOURNAL

H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
PUBLISHED BY
— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —
251 - 253 Queen Street West Telephone Adelaide 3907
Subscription Rates $5.00 Per Year
Single Copy — 2 Cents

Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ontario
January 22nd. 1913.

דארף דער בייטראג אנגענומען ווערען ?

טאראנטא די אידישע טאראנטא גרייט זיך צום מיליאן דאלאר קאמפיין פאר די מלחמה קרבנות. טאראנטא איז די הייפט קווארטיר פאר גאנץ אנטאריא. און פון דאנען ווערט דארום אנגעפיהרט דער קאמפיין איבער'ן פראווינץ.

צוליעב דעם קאמפיין איז זונטאג פארגעקומען א פארזאמלונג פון אלע היגע אידישע ארגאניזאציעס, מיט'ן צוועק צו ארגאניזירען אלעס, אין אייף דיזער פארזאמלונג האט אויך דער קאמפיין דירעקטאר באריכטעט וועגען דער ארבייט. וואס עס איז שוין געטון געווארען. רעדנער וועגען דעם, אז מען קען האפען, אז אייך קריסטען וועלען דאס מאהל ביישטייערען. האט ער אנגעוויזען אויף דעם, וואס אין א שטעדטעל סטיוענסוויל, וואו עס וואוינען ניט קיינע אידען, האבען די דאמטיגע קריסטען געמאכט א זאמלונג. און עס אריינגעשיקט. צו דעם היגען קאמיטעט. די געזאמעלטע סומע איז איבערגעשיקט געווארען מיט א טשעק אינטערעשריבען אי. פיטמאן, און אויף'ן ענד פונ'ם באנק טשעק איז צוגעשריבען (אין ענגליש פארשטעהט זיך) אין יעזוס'עס נאמען.

ער האט עס באריכטעט אלס אילוסטראציע צו צייגען, אז אפילו גאנץ פרומע קריסטען וועלען יעצט שטיצען דעם קאמפיין. אנזער פארטרעטער וועלכער איז אנוועזענד געווען אויף דער פארזאמלונג, און האט אלעס באריכטעט. האט דאס אויך איבערגעגעבען, און עס איז ערשיענען אין אונזער מאגטאגדיגער איסגאבע.

זייט דאס איז אבער ערשיענען. האט מען אונז אנגעהויבען טעלעפאניר'ן אין אריינגעשיקט ברייעף. אז אזא טשעק דארף ניט אנגענומען ווערען, און די אלע וואס זענען פאר דעם, אז דער בייטראג זאל ניט אנגענומען ווערען גיבען במעט אלע אן איינע און־ביזעלבע טענות. פאל־גענדער בריעף איז גאנץ כאראקטעריסטיש פאר אלע איבעריגע, און מיר גיבען איהם דא איבער.

ווערטער רעדאקטאר !

אין אייער אויסגאבע פון דעם 22־טען, וואו איהר באריכטעט וועגען די פארבאריטונגען צום מיליאן דאלאר קאמפיין, איז ער־שיענען א רעפארט דאס מר. גאלדבערג האט פארגעלעזען א טשעק געשיקט פון א קריסט אין א קליין דערפעל אויף וועלכען עס איז אונ־טערגעשריבען געווען "אין נאמען פון יעזוס". איך אלס איד און אין דעם נאמען פון זעלבסט־רעספעקט, האף דאס דער טשעק וועט ניט אנגענומען ווערען. און אויב ער וועט יא אנגענומען ווערען, אך, וואס פאר א שאנדע און חלול השם עס וועט זיין. איך דענק דאס די ערשטע פראגע וואס מען דארף זיך פרעגען איז — פאר וואס איז דער טשעק אזוי אינטערעשריבען געווארען ? דער קעמפיין האט ניט צו טון מיט קעליגיע אדער אמונה, היינט פאר וואס שי־ען זיי עס אין נאמען פון יעזוס ? דער ענטפער איז דאס א שטאך הינטער דעם אונטערשריפט. דאס איז —

"נאט אייך, מיר שיקען עס אין דעם נאמען פון יענעם ווע־מען איהר האט געפיינגט און געקרייציגט".

דארפען מיר אנגעהמען געלט וואס ווערט אויסרריקליך געשיקט אין דעם נאמען פון יענעם פאר וועלכען מען פארפאלגט אונז און דאס אידישע בלוט גיסט זיך ווי וואסער ? ניין ! ! דארף זיין אונזער ענטפער, פארוואס? ווייל מיר טארען ניט פארגעסען די טוי־זענטער און טויזענטער אידען וואס האבען זיך מקריב געווען כדי דאס אידענטום זאל ניט אונטערגעהן, איך דענק דאס די וועלט וואהמען אויף דאס געלט וואלטען זיי אויך ניט אנגעהמען אזא געלט ווייל אויב זיי וואלטען וועלען אזא געלט וואלטען זיי עס געקראגען פון די גוים דארטען וואו זיי זיינען, און א חוץ אלעס טאר מען דאס געלט ניט אנגעהמען "על פי תורה".

אלס שטענדיגער לעזער פון אייער ציטונג האף איך אז איהר וועט אפדרוקען מיין בריעף.

איך דאנק אייך אין פאראויס
מיט רעספעקט,
דער איד פון דער איסט.

מיר דרוקען דעם בריעף, ווייל ער גיט כמעט אלעס איבער פון די אנדערע בריעף אויך.

מיר נעהמען זיך ניט אונטער צו פסק'ענען, צי על פי התורה קען דער בייטראג יא אדער ניט אנגענומען ווערען. מיר ווילען אויך ניט ארויסטראגען קיין אורטייל, צו דער בייטראג זאל יא אדער ניט אנגענומען ווערען, ווייל דאס האט צו טון מיט דעם קאמיטעט. און זיי וועלען זיכער באשליסען וואס ריכטיג איז. וואס מיר ווילען אבער דא יא זאגען איז, אז מען איבערטרייבט אביסעל ציפעל מיט דעם, אז מען האט אונז געזוכט א שטאך צו טון.

מיר זיינען גראדע געגנייגט צו גלויבען, אז די זאך איז א גאנץ פשוטע.

אין די קלענערע שטעדטלאך און "ווילעדזשעס" ווערט געווהנליך די גאנצע צדקה־ארבייט געטון פון די קירכען, אדער פון די מענשען וואס שטעהען ארום זיי. און וואהרשיינליך איז דיזע זאמלונג אין סטיו וועגנסווייל אויך געמאכט געווארען אויף אזא אופן. און זייענדג א פרומער קריסט, האט ער אויף'ן טשעק צוגעשריבען די עטליכע ווערטער, נאר ניט מיינענדיג דערביי.

מיר קוקען דארום ניט מיט חשד אויף דער זאך, ווי דער איד פון דער אימס.

זאל דער בייטראג יא אדער ניט אנגענומען ווערען ? — מיר וועלען גערן דרוקען מיינונגען פון לעזער וועגען דעם.

מזרח אידען אין דייטשלאנד

(ספעציעלע קארעספאנדענץ צום אידישען זשורנאל)

פון דר. ישראל טויביש (מינכען)

קארנע הונדערט טויזענד מזרח אי־דען זיינען מיר היינט, קוים א זעקסטעל טייל פון אלע אידען וואס באוואוינען דייטשלאנד, א קליינער פארשוואונדע־נער טייל פון דעם גרויסען דייטשען 70 מיליאנען פאלק, און דאך באשעפטיגען זיך מיט אונז אלע, אלע אחן א חלוק פון פארטיי און שאטירונג.

אבער דאס איז שוין אונזער גע־שיכטליך גורל, אז אויב עס קומט א גרויס אומגליק אויף א פאלק גיסען אויס דאס באד... די אידען !

אין די צייטען, ווען דער בלוטי־גער שטורעם בושעוועט אין דער אידי־שער גאס און ווייל אוועקשאדען אלעס וואס אידיש איז, און אונזערע קולות הילכען אויף אלע זייטען, און די צייט־טען וועלכע צוטרייסלען אלע אידישע יסודות, מאכען א חורבן און רייסען אוועק איין קרבן נאך דעם צווייטען, אין דער שווערער מנפה צייט, ווען אונ־זערע שונאים זאמלען זיך ווי זאמד אויף'ן בראנע פון שטילען ים, און ווען די טייכען מיט אונזערע טרעהרען און בלוט גיסען זיך אריין אין דעם תהום און פון געזונטע שטארקע אידישע מענשען ווע־רען פארגלייווערטע קאלטע מתים. און די צייטען פון דער גרויסער אידישער סכנה ווערען אונזערע נשמות דערגע־הענטערט, אונזערע הערצער שלאגען שטארקער, אונזערע מוחות ארבייטען בעסער און מיר אלע קומען זיך פאר ווי איין אייניגע גרויסע אידישע משפחה !

און ווייל מיר אידען זיינען פון תמיד אין א גרויסער סכנה און לעבען פון תמיד אין א סביבה פון גייסטיגע און פיזישע פאגראמען, אזוי זוכען מיר איינענע אידישע אטמאספערע, כדי תמיד א דערפריישענדע און באלעבענדע מיר זאלען קענען געמיינזאם שפינען דעם פאדעם פון אידישע ענטוויקלונג און דערהאלטען — אויך ווי מיר זיינען — דאס חשובות פון אידישקייט ! — דאס קענען מיר זאגען פון אונזערע מזרח אי־דען, וועלכע קומען קיין דייטשלאנד.

זיי האבען פון איין זייט די שנאה פון גוים און פון דער צווייטער זייט פאלשע פארארטיילע פון די דייטשע אידען. זיי ראגען אבער דורך און זיינען באשטרעבט אידישע אין דער פרעמדקייט צו דער־האלטען דאס אידישע לעבען.

עס זאל דא ניט גערעדט ווערען פון יענע אידען, וועלכע האבען אין מיטעל־אלטער פארלאזט דייטשלאנד, זיינען אזוינע קיין מזרח, דערנאך צוריקגעקו־מען קיין דייטשלאנד און זיך בא בע־זעצט. שוין לאנג פארשאלען און פאר־געסען זיינען אט די אידישע מענשען.

די ברייטע עפענטליכקייט באשעפ־טיגט זיך היינט מיט די אידען, וואס זיינען קיין דייטשלאנד געקומען פאר און בישעת דעם וועלט קריעג. פארשיעדען איז דאס מאטעריאל און אויך פארשיעדען האבען זיך געמיזט ענטוויקלען די פאר־העלטניס. א סך חסרונות האבען זיי מיטגעבראכט, אבער אויך א סך מעלות. צוערשט זיינען געקומען אזעלכע, וואס האבען ניט געהאט מעהר וואס צו זוכען אין דער היים, ווייל זיי זייכען גע־שניטען און געארבעטט גאנץ אנדערש. מעהר אידישער יחוס שטעקט אין זיי, מיט א פלאמענדיגען ברען און גרויס התפעלות טראגען זיי מיט זיך דאס אידי־שע לעבען, האבען זייערע מנינים און פעראיינען, ביבליאטעקען און לעזע האל־לען. מיט אין וואהרט זיי טראגען די אידישע קולטור און דאס אידישע לעבען לעבעדיג מיט זיך און פארפלאנצען עס פון די ווייטע רוסישע סטעפעס אדער איינגעפאלענע קליינע גאליצישע שטעדטל־לאך אהער אין די גרויסע שרייענדע רוי־שענדע דייטשע שטעדט. אט די אידען האבען היינט געמאכט אין דייטשלאנד א מזרח אידישע באוועגונג, וועלכע וויל אר־ארגאניזירען מזרח אידען אין דייטשלאנד ווייל מיר זיינען ארומגעגומען מיט א מחנה פון שונאים !

א טייל האט פארשטאנען זיך צו לעבען דא צו מאכען און האבען היינט באמת ניט מעהר קיין האנט פרנסה. אבער א גרויסער טייל לעבט אין עלענד און הונ־גער.

טאג טעגליך קומען נייע מזרח אידען וועלכע אנטלויפען פון די בלוטיגע פאג־דאס לענדער און זוכען הילף ביי זייערע ברידער. מיר מוזען דא היינט זיך רע־כענען מיט א ברייטער כוואליע פון עמיג ראעע, וועלכע עס האט נאך ניט מיט־געמאכט די אידישע געשיכטע. די צייט־טען פון די קישינעווער פאגראמען פון 1905 און 1906 זיינען נאר ניט אקעגען דעם, וואס עס קומט איצט פאר. די נויט און עלענד איז גרויס און מיר שטע־הען דא גאנץ אליין און זיינען אנגעוויזען אויף אונזערע אייגענע שוואכע כחות. די גרעניצען זיינען ניט אפען און א סך מזרח אידען מוזען צוריק פון וואנען זיי זיינען אנטלאפען. דייטשלאנד טרייבט זיי קיין פוילען אדער אוקראינע צוריק ! שרעקליכע סצענען שפילען זיך אב אויף די גרענעץ סטאנציעס. א סך ווערען גע־בראכט און זאמעללאגערס, הונגערען און פרוהרען דארט און ווייסען ניט וואס דער מארגען וועט זיי ברענגען. א טייל גע־לינגט עס איבערצוקומען און דא לעבען זיי נאך א וואהרימער שטוב א קליין און עסען. מיר שטעהען נאך ביים אנהויב פון א גרויס אידיש הילפסווערק, בשעת די אידישע צהות זיינען אזוי ביטער, או־מעטיג און הארצרייסענד.

דער גאנצער עפענטליכער מיין איז קעגען אונז, און די צייטען פון 1916 ווען דייטשלאנד האט נאך געהלומ'ט פון־רען צו באקומען, האט מען לכתחילה די מזרח אידען ניט שלעכט אויפגענומען אבער ניט לאנג האט געדויערט דאס אידישע גליק. עס איז באלד געקומען אן אנדער ווינד אין דער דייטש פוילישער פאליטיק און די דייטשען האבען אונז אויסגעליפערט צו פוילען. עס האבען זיך באלד אנגעהויבען די רדיפות אין פוילען, און אין דייטשלאנד האט מען זיך געסטארעט צו פארניפטען דעם עפענט־ליכען מיין און גאט געוואלט באוויזען אז פוילישע אידען זיינען דאס ערנסטע אויף דער וועלט. זיי זיינען פויל און פאלש, שלעכט און פארוואָרפען — האט עס געהייסען. מען האט גע־קענט הערען אז דערי פוילישער איד שוויינדעלט נאר און באטרינגט, איז הינטערליסטיג רעפיניירט און האט קיין שלעכטען וויץ. אבער אין די וויצע האט מען נאר אויסגעזוכט אזעלכע זייטען וועלכע באווייזען פונקט דעם היפוך פון דעם וואס כאראקטעריזירט די נשמה פון אונזער מזרח איד.

אין אלע דייטשע בעסערע קרייזען, האט מען געקענט למשל הערען דעם וויץ פון דעם פוילישען איד און דעם דייט־שען אפיציער.

א דייטשער אפיציער לאזט צו זיך קו־מען א פוילישען איד און גיט איהם צו עסען א שינקענברויט. דער איד וויל ניט עסען די טריפה מאכלים און זאגט אז די אידישע רעליגיע און מנהגים פאר־אטען דאס צו עסען. דער אפיציער פרעגט: איז דען ניטא קיין צייט אין לעבען, ווען דער איד מעג יא חזיר עסען.

יא, — ענטפערט דער איד — צוי־ראמאלס ווען ער געפינט זיך אין א גרוי־סע סכנה !

דער אפיציער נעהמט רוהיג דעם פיסטעל און צייעלט קעגען איד. דער איד נעהמט רוהיג דאס שינקענברויט און עסט עס אויף.

זיינט איהר אויף מיר ברוגז דער־פאר — פרעגט דער אפיציער.

אודאי — ענטפערט דער איד — פארוואס האט איהר דאס שוין ניט פרי־הער געטון ?

אזעלכע "ווייצען" זיינען נור געווען בארעבענט, כדי צו ווייזען אז די פוילי־שע אידען זיינען איבערהויפט ניט פרום, ער ווייס נור פשטלאך און וואהרט אויף אן אנדער ישועה. מען טוט אלעס כדי דעם מערב איד אויסצושפיעלען קעגען דעם מזרח אידען, די מעלות פארדרעהט מען און מיט די חסרונות שטעכט מען אויס די אויגען.

אין היינט ווען די פאגראם כוואליעס אין מזרח זיינען אזוי ברייט און זיינען שוין אנגעוואפט מיט אידיש בלוט, איז ניט קיין סוד מעהר אין דייטשלאנד, אז מיר זיינען נאר ניט ווייט פון פוילישען רוסישען אדער אוקראינישען ביישפיעל. די היינטיגע פארפאסונג און רעגיערונג אין דייטשלאנד טוט אלעס כדי פאגרא־מען צו פארהיטען. געוויסע אבער די מאכט די רעאקציע, דאן מוזען מיר גע־פאסט זיין אויף דא דעם שרעקליכען טויט צו זעהען. דאן וועט אויך דא די שווארצע מגפה אויסשטרעקען איהר בלוטיגע האנד. עס איז קיין סוד ניט אז דאס וואָרט "פאגראם" שווענט אויף די ליפען די לוסט איז אביסעל שטיל געווארען און א סך צייטונגען באשעפטיגען זיך מיט דער קישא צו עס איז איבערהויפט נוצ־ליך אין דייטשלאנד היינט פאגראמען צו מאכען.

שוין די טהאט זאך איז זעהר טרויעריג און דאס גאנצע חקירה'ן איז שעדליך. מען באשעפטיגט זיך אפען מיט דעם "פאגראם פראבלעם" און דייכסווערהר מיניסטער ערקלערהרט אויף א זיצונג אין דער דייטשער נאציאנאל פארזאמלונג:

די אנטיסעמיטישע הערן איז זעהר געפעהרליך ווייל די מענשען זיינען הייגט זעהר אויפגערעגט און עס קען לייכט קו־מען צו עקסצעסען. דייטשלאנד וועט אין אויסלאנד נאך מעהר פאלען, ווען מיר זאלען דא נאך באקומען פאגראמען.

נאסקע רעדט אהרום די אנטיסעמיטישע הערן אין דער פרעסע און אויף דער גאס־ער דערצעהלט, אז אויף א זיצונג האט מען מאגארכיסטישע אפיציערען געזאמ־מעלט 350,000 מארק אויף פאגראמען קעגען אידען, די־גאנצע שווער אינ־דוסטריע האט זיך באשטיערט און האט פארפליצט גאנץ דייטשלאנד מיט אנטי־סעמיטישע ביכער, בראשורען און צייי־טונגען. מען גרינדעט "אויפקלערונגס פאראיינען" און מען קלערהרט אויף דאס פאלק. די אידען האבען געמאכט דעם קריעג. אידען האבען געמאכט די רע־וואלוציע, אידען זיינען מאגארכיסטען, אידען זייגען באלשעוויקעס קיינעם איז דער איד ניט רעכט, ווייל וואס ער איז שלעכט, עס איז אויך שלעכט וואס ער איז איבערהויפט אויף נאטס וועלט !...

בנוגע דעם ביטערען ענין וועלכער פארסמט דאס גאנץ אידישע לעבען מוזען מיר מזרח אידען מעהר ליידען ווי די דייטשע אידען, ווייל מיר ווערען באר־טראכט אלס פרעמדע אומגעבעטענע געסט שטאטעגלאזע. די אויסנאהמס געזעצע וועלכע ווערען ארויסגעגעבען די אויסלענ־דער, פרעמדע ערקענטען, געוויסע קרייזע זיינען געמאכט געגען די מזרח אי־דען און דאס גאנצע לעבען איז א לאנגע קייט פון ביטערע ענטוישונגען, ארומגע־נומען מיט שנאה און פארהאכטונג.

ערגער ווי די שנאה איז באמת דער שפאט און די פארהאכטונג. בעת די ניט־אידען האבען אונז מזרח אידען אויפגענומען מיט א שטארקע שנאה, שענקען אונז די דייטשע אידען נישט קיין ליעב ווארט. זיי באטראכטען אונז פאר אריטע, הונגעריגע שנארערס און ווילען אונז העלפען מיט פילאנטראפיע. מיט פילאנטראפיע קען מען ניט מאכען דעם אידישען מענשען פאר זיין ברודער, און עס איז באמת צו ווייניג, אויב מען פארבעט איהם צו זיך נאר אלס אורח אויף שבת. אביסעל מעהר פארשטענדניס פאר דער אידישער נשמה. אביסעל מעהר אחדיש הארץ און מיר וואלטען ניט בא־הארט זיך דא ארומדרעהען ווי פרעמדע, זיך אפזוגרעהען און לעבען אין איינגע קאלאניעס. אבער דעם גרויסען חוב האט דאס דייטשע אידענטום, וואס האט ניט טאפר גייטיג געפונען אונז אביסעל זון צו געבען אין אונזערע שווערע און אומע־טיגע צייטען וואס לאזט זיך היינט העצען פון ניט אידען אקעגען אונז. און דוקא היינט, ווען די אנטיסעמיטישע הערן איז דא אזוי גרויס, און פארענסאפאזען, דמאווסקי, אדער דיזיקין געפינען דא היינט א סך נאכטיערס, וואלט זיך זיכער געווען געפאסט אז די דייטשע אידען זיינען מחויב געווען זיך צו ערקלערהרן סאלידאריש מיט דעם געשוכטליכען גורל פון אונזער פאלק. אבער עס איז געקומען פונקט דער היפוך דערפון. אין עטליכע שטעדט האבען די דייטשע אי־דען ערקלערהרט, אז זיי ווילען מיט די (פארזעצונג אויף פיירזש 6.)

איז דער וועלט אריין

פון נ. בריק

מען זעהט טאקי בעשיינפערליך אז דער אויבערשטער זארגט זיך פאר אלע באשעפענישען אנהויבענדיג פון א ווערי־מעל וואס ווידמעט זיך אויף דער זיבדי־גער ערד און ענדיגענדיג מיט דעם העכס־טען וועזען, וואס שרייבט "אין דער וועלט אריין". אט ווי איהר קוקט מיך אן בין איך שוין געווען אויף גרויסע צרות, ניט אין דיגי ממנות חליקה, אין דעם ענין שטעה איך חיקא גאנץ נישט קשה'דיג, נאר אין הלכות שרייבען 'אין דער וועלט אריין", נישטא וועגען וואס צו שרייבען, כאטש צוריים זיך, אז קיין מלחמה איז נישטא, דאס הייסט דא איז זי, נאר אפיציעל איז זי שוין פארענדיגט... דער שלום לינט אויף'ן טיטען בעט און ווען ניט די עטליכע זא־גערינס וואס שפרעכען איהם אלע טאג און דאנערשטאג אז א גוט אויג, און ווען ניט די עטליכע ניאנעקעס, וואס גע־הען ארום און האלטען איהם אין איין אפ־רופען, וואלט ער שוין לאנג געווען א "הלך לעולמו" און אז ניט קיין מלחמה און קיין שלום אויך ניט, טא ווענען וואס איז שוין דא צו שרייבען. מילא זיי די קלענערע אפגעדענקען ניבען זיך שוין אן עצה, איידער מען שיקט ארויס איין נייעס, גרייט מען שוין אן א צווייטע, וואס זאל אפלייקענען די ערשטע. אבער איך, ביי מיר איז שוין געבליבען איך זאל צודריקען די פען צו מיין הארצען, זיך היים צוקישען מיט איהר, איינוויקלען זי אין א ליידיג בייגעלע פאפיער און זי ברענגען צו קבר ישראל. אבער אין דעם מאמענט וואס איך בין דורכגעדרונגען געווארען מיט אזא יאש'דיגען אויש דער הער איך פלוצלינג א נייעס. "אן איבער־קערעניש אין דייטשלאנד". הה. וואלפגאנג פאן קאפ האט איבערגענומען די ממשלה איבערן "פאטערלאנד" געווא־רען א בעל הבית איבער א העפטעל קרייט מיט עס. און איך זעה בחוש אז די השגחה פרטית שלאפט ניט אז זי זארגט זיך פאר מיר און פאר כלל ישראל. עס איז שוין ווידער דא וועגען וואס צו שרייבען און איהר וועט שוין גוידער האב־בען דאס "גרויסע גליק" מיינע שריי־בעכצער צו לייענען...

איך בין זיך מודה ומתודה פאר אייך, אז די נייעסען פון דייטשלאנד האבען מיך שטארק דערפרעהט.

ערשטענס האט מיך שטארק פאר־דראסען פארוואס די וועלט מאכט אזוי פיעל "פאן" פון די דייטשע "פאנס", צווייטענס געפינט זיך נאך אפנים אין מיין "לינקער" נשמה א היבש ביסעל "רעכטס" און איך האב בשום אופן ניט געקאנט פארטראגען, אז א געוועזענער זאטעל מאכער, (טאקע עבערטען מיין איך) זאל זיצען אזוי שטארק אין זאטעל, בפרט אז ער איז ניט דאס, וואס ער זאגט אז ער איז.

דריטענס בין איך טאקע צופרידען געווען וואס "פאן" קאפ איז געווען דער רעגיערער אויף א ווייל, א קליינינ־קייט עפעס היינטיגע צייטען א קאפ, דאס איז דאך אזא מין שטיקעל סחורה, וואס איהר וועט עס אפילו אין אטאווע ניט געפינען...

עס האט זיך מיר אפילו ניט געוואלט לעגען אויף'ן זינען אז דערזעלבער "קאפ" זאל נאך זיין א דאקטאר, דאס איז עפעס א מערקווירדיגע ערשיינונג: ממה נפשך איז א קאפ איז קיין דאקטאר ניט, איז א דאקטאר איז קיין קאפ ניט, האב איך זיך אבער דערמאהנט אין "מייר אין רוישערמאני" אין די קשיה אין פארענט־פערט געווארען . . .

איך בין אויך ציפרידען געווען, וואס פאן הינדענבורג האלט ביי ווערען פרע־זידענט, על פי דין און על פי יושר איז ער באראכטינט דערצו, ווייל צווישען אונז גערעדט, פארוואס זאל דער קברן שוין טאקי ניט זיין דער מצבה שטעלער אויף ? !

מיין פרייד איז אבער געווען אן אומזיסטע. עס ווייזט אויס אז פאן קאפ האט די גאנצע רעוואלוציע געמאכט "דושאסט פאר פאן" און אבי ער האט אויפגענעמען דאס פסחדיגע מעהל האט ער געמאכט א יבדה, ניט האבענדיג אפילו קיין צייט מיט צונעהמען דאס פסחדיגע געפעס...

און די "ארבייטער" ארבייטען דארט מעשים אוועק צושטעלען אן ארבייטער־רעגיערונג כדת לענין וטראצקי. עס קרענקט מיך אפילו, נאר גאר נישט אז איך בין ניט געשטארבען פון דער "פלי" און פון רוסישען באלשעוויזם, וועל איך מסתמא דערפון אויך ניט שטארבען...

זענט איהר שוין פערטיג ? קומען די אראבער און ווילען מאכען פון אלע דעקלאראציעס א "סקרעפ אוו פייפער" ניט קוקענדיג דארויף וואס דער פריגין פעיזול איז אזא אוהב ישראל און האט בשום אופן ניט געוואלט אנטון די קרוין אונטער אזעלכע באדינגונגען. ווילען ווייל ער טאקי ניט דאס קרוידעל, עס וועט איהם אבער העלפען ווי א טויטען באנקעס: הלמאי האט ווילהעלם ניט געוואלט אויסטון די קרוין, נו האט איהם אימיצער געהערט ? און אז מען וויל אצינד נאכדעם וואס מען האט מיט איהם געלערענט "בלק" א לערען טון די פרשה "בשלח" וועט ער דען ניט ווייניגט און לערנען ? מיט דער חברה קאנט איהר טון וואס איהר ווילט, אבי איהר זאלט זיי לאזען לעבען "אין דער וועלט אריין".

מזרח אידען אין דייטשלאנד

(ספעציעלע קארעספאנדענץ צום אידישען זשורנאל)

פון דר. ישראל טויביש (מינכען)

קארנע הונדערט טויזענד מזרח אי־דען זיינען מיר היינט, קוים א זעקסטעל טייל פון אלע אידען וואס באוואוינען דייטשלאנד, א קליינער פארשוואונדע־נער טייל פון דעם גרויסען דייטשען 70 מיליאנען פאלק, און דאך באשעפטיגען זיך מיט אונז אלע, אלע אחן א חלוק פון פארטיי און שאטירונג.

אבער דאס איז שוין אונזער גע־שיכטליך גורל, אז אויב עס קומט א גרויס אומגליק אויף א פאלק גיסען אויס דאס באד... די אידען !

אין די צייטען, ווען דער בלוטי־גער שטורעם בושעוועט אין דער אידי־שער גאס און ווייל אוועקשאדען אלעס וואס אידיש איז, און אונזערע קולות הילכען אויף אלע זייטען, און די צייי־טען וועלכע צוטרייסלען אלע אידישע יסודות, מאכען א חורבן און רייסען אוועק איין קרבן נאך דעם צווייטען, אין דער שווערער מנפה צייט, ווען אונ־זערע שונאים זאמלען זיך ווי זאמד אויף'ן בראנע פון שטילען ים, און ווען די טייכען מיט אונזערע טרעהרען און בלוט גיסען זיך אריין אין דעם תהום און פון געזונטע שטארקע אידישע מענשען ווע־רען פארגלייווערטע קאלטע מתים. און די צייטען פון דער גרויסער אידישער סכנה ווערען אונזערע נשמות דערגע־הענטערט, אונזערע הערצער שלאגען שטארקער, אונזערע מוחות ארבייטען בעסער און מיר אלע קומען זיך פאר ווי איין אייניגע גרויסע אידישע משפחה !

און ווייל מיר אידען זיינען פון תמיד אין א גרויסער סכנה און לעבען פון תמיד אין א סביבה פון גייסטיגע און פיזישע פאגראמען, אזוי זוכען מיר איינענע אידישע אטמאספערע, כדי תמיד א דערפריישענדע און באלעבענדע מיר זאלען קענען געמיינזאם שפינען דעם פאדעם פון אידישע ענטוויקלונג און דערהאלטען — אויך ווי מיר זיינען — דאס חשובות פון אידישקייט ! — דאס קענען מיר זאגען פון אונזערע מזרח אי־דען, וועלכע קומען קיין דייטשלאנד.

זיי האבען פון איין זייט די שנאה פון גוים און פון דער צווייטער זייט פאלשע פארארטיילע פון די דייטשע אידען. זיי ראגען אבער דורך און זיינען באשטרעבט אין דער פרעמדקייט צו דער־האלטען דאס אידישע לעבען.

עס זאל דא ניט גערעדט ווערען פון יענע אידען, וועלכע האבען אין מיטעל־אלטער פארלאזט דייטשלאנד, זיינען אזוינע קיין מזרח, דערנאך צוריקגעקו־מען קיין דייטשלאנד און זיך בא בע־זעצט. שוין לאנג פארשאלען און פאר־געסען זיינען אט די אידישע מענשען.

די ברייטע עפענטליכקייט באשעפ־טיגט זיך היינט מיט די אידען, וואס זיינען קיין דייטשלאנד געקומען פאר און בישעת דעם וועלט קריעג. פארשיעדען איז דאס מאטעריאל און אויך פארשיעדען האבען זיך געמיזט ענטוויקלען די פאר־העלטניס. א סך חסרונות האבען זיי מיטגעבראכט, אבער אויך א סך מעלות. צוערשט זיינען געקומען אזעלכע, וואס האבען ניט געהאט מעהר וואס צו זוכען אין דער היים, ווייל זיי זייכען גע־שניטען און געארבעטט גאנץ אנדערש. מעהר אידישער יחוס שטעקט אין זיי, מיט א פלאמענדיגען ברען און גרויס התפעלות טראגען זיי מיט זיך דאס אידי־שע לעבען, האבען זייערע מנינים און פעראיינען, ביבליאטעקען און לעזע האל־לען. מיט אין וואהרט זיי טראגען די אידישע קולטור און דאס אידישע לעבען לעבעדיג מיט זיך און פארפלאנצען עס פון די ווייטע רוסישע סטעפעס אדער איינגעפאלענע קליינע גאליצישע שטעדט־לאך אהער אין די גרויסע שרייענדע רוי־שענדע דייטשע שטעדט. אט די אידען האבען היינט געמאכט אין דייטשלאנד א מזרח אידישע באוועגונג, וועלכע וויל אר־ארגאניזירען מזרח אידען אין דייטשלאנד ווייל מיר זיינען ארומגעגומען מיט א מחנה פון שונאים !

א טייל האט פארשטאנען זיך צו לעבען דא צו מאכען און האבען היינט באמת ניט מעהר קיין האנט פרנסה. אבער א גרויסער טייל לעבט אין עלענד און הונ־גער.

טאג טעגליך קומען נייע מזרח אידען וועלכע אנטלויפען פון די בלוטיגע פאג־דאס לענדער און זוכען הילף ביי זייערע ברידער. מיר מוזען דא היינט זיך רע־כענען מיט א ברייטער כוואליע פון עמיג ראעע, וועלכע עס האט נאך ניט מיט־געמאכט די אידישע געשיכטע. די צייי־טען פון די קישינעווער פאגראמען פון 1905 און 1906 זיינען נאר ניט אקעגען דעם, וואס עס קומט איצט פאר. די נויט און עלענד איז גרויס און מיר שטע־הען דא גאנץ אליין און זיינען אנגעוויזען אויף אונזערע אייגענע שוואכע כחות. די גרעניצען זיינען ניט אפען און א סך מזרח אידען מוזען צוריק פון וואנען זיי זיינען אנטלאפען. דייטשלאנד טרייבט זיי קיין פוילען אדער אוקראינע צוריק ! שרעקליכע סצענען שפילען זיך אב אויף די גרענעץ סטאנציעס. א סך ווערען גע־בראכט און זאמעללאגערס, הונגערען און פרוהרען דארט און ווייסען ניט וואס דער מארגען וועט זיי ברענגען. א טייל גע־לינגט עס איבערצוקומען און דא לעבען זיי נאך א וואהרימער שטוב א קליין און עסען. מיר שטעהען נאך ביים אנהויב פון א גרויס אידיש הילפסווערק, בשעת די אידישע צהות זיינען אזוי ביטער, או־מעטיג און הארצרייסענד.

דער גאנצער עפענטליכער מיין איז קעגען אונז, און די צייטען פון 1916 ווען דייטשלאנד האט נאך געהלומ'ט פון־רען צו באקומען, האט מען לכתחילה די מזרח אידען ניט שלעכט אויפגענומען אבער ניט לאנג האט געדויערט דאס אידישע גליק. עס איז באלד געקומען אן אנדער ווינד אין דער דייטש פוילישער פאליטיק און די דייטשען האבען אונז אויסגעליפערט צו פוילען. עס האבען זיך באלד אנגעהויבען די רדיפות אין פוילען, און אין דייטשלאנד האט מען זיך געסטארעט צו פארניפטען דעם עפענט־ליכען מיין און גאט געוואלט באוויזען אז פוילישע אידען זיינען דאס ערנסטע אויף דער וועלט. זיי זיינען פויל און פאלש, שלעכט און פארוואָרפען — האט עס געהייסען. מען האט גע־קענט הערען אז דערי פוילישער איד שוויינדעלט נאר און באטרינגט, איז הינטערליסטיג רעפיניירט און האט קיין שלעכטען וויץ. אבער אין די וויצע האט מען נאר אויסגעזוכט אזעלכע זייטען וועלכע באוויזען פונקט דעם היפוך פון דעם וואס כאראקטעריזירט די נשמה פון אונזער מזרח איד.

אין אלע דייטשע בעסערע קרייזען, האט מען געקענט למשל הערען דעם וויץ פון דעם פוילישען איד און דעם דייט־שען אפיציער.

א דייטשער אפיציער לאזט צו זיך קו־מען א פוילישען איד און גיט איהם צו עסען א שינקענברויט. דער איד וויל ניט עסען די טריפה מאכלים און זאגט אז די אידישע רעליגיע און מנהגים פאר־אטען דאס צו עסען. דער אפיציער פרעגט: איז דען ניטא קיין צייט אין לעבען, ווען דער איד מעג יא חזיר עסען.

יא, — ענטפערט דער איד — צוי־ראמאלס ווען ער געפינט זיך אין א גרוי־סע סכנה !

דער אפיציער נעהמט רוהיג דעם פיסטעל און צייעלט קעגען איד. דער איד נעהמט רוהיג דאס שינקענברויט און עסט עס אויף.

זיינט איהר אויף מיר ברוגז דער־פאר — פרעגט דער אפיציער.

אודאי — ענטפערט דער איד — פארוואס האט איהר דאס שוין ניט פרי־הער געטון ?

אזעלכע "ווייצען" זיינען נור געווען בארעבענט, כדי צו ווייזען אז די פוילי־שע אידען זיינען איבערהויפט ניט פרום, ער ווייס נור פשטלאך און וואהרט אויף אן אנדער ישועה. מען טוט אלעס כדי דעם מערב איד אויסצושפיעלען קעגען דעם מזרח אידען, די מעלות פארדרעהט מען און מיט די חסרונות שטעכט מען אויס די אויגען.

אין היינט ווען די פאגראם כוואליעס אין מזרח זיינען אזוי ברייט און זיינען שוין אנגעוואפט מיט אידיש בלוט, איז ניט קיין סוד מעהר אין דייטשלאנד, אז מיר זיינען נאר ניט ווייט פון פוילישען רוסישען אדער אוקראינישען ביישפיעל. די היינטיגע פארפאסונג און רעגיערונג אין דייטשלאנד טוט אלעס כדי פאגרא־מען צו פארהיטען. געוויסע אבער די מאכט די רעאקציע, דאן מוזען מיר גע־פאסט זיין אויף דא דעם שרעקליכען טויט צו זעהען. דאן וועט אויך דא די שווארצע מגפה אויסשטרעקען איהר בלוטיגע האנד. עס איז קיין סוד ניט אז דאס וואָרט "פאגראם" שווענט אויף די ליפען די לוסט איז אביסעל שטיל געווארען און א סך צייטונגען באשעפטיגען זיך מיט דער קישא צו עס איז איבערהויפט נוצ־ליך אין דייטשלאנד היינט פאגראמען צו מאכען.

שוין די טהאט זאך איז זעהר טרויעריג און דאס גאנצע חקירה'ן איז שעדליך. מען באשעפטיגט ז